HAKÎM-İ SEMERKANDÎ

Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinden. Künyesi, Ebü'l-Kâsım olup, adı İshâk bin Muhammed bin İsmail bin İbrâhîm bin Zeyd el-Hakîm es-Semerkandî'dir. Hakim Semerkandî lakabıyla meşhûr olmuştur. Fıkıh ve kelâm ilmini, meşhûr âlim Ebû Mensûr Muhammed Mâtürîdî'den tahsil etti. Ebû Bekr Verrâk ve zamanındaki Belh evliyâsı ile sohbet etti ve onlardan tasavvuf ilmini öğrendi. Hakim Semerkandî 342 (m. 953) senesinde Muharrem ayının onuncu günü vefât etti.

Hakim Semerkandî, Abdullah bin Sehl ez-Zâhid ve Amr bin Âsım el-Mervezî'den hadîs-i şerîf dinliyerek rivâyet etmiştir. Kendisinden ise, Abdülkerîm bin Muhammed el-Fakîh es-Semerkandî hadîs-i şerîf dinleyip rivâyette bulunmuştur.

Sem'ânî, Hakim Semerkandî hakkında şöyle demiştir: "Hakim Semerkandî sâlih kullardan olup, hikmet, güzel söz, iyi ifâde husûsunda örnek idi. Uzun zaman Semerkand kadılığı yaptı.

Güzel ahlâk sahibi idi. Doğu ve batı illerinde ismi yayıldı. Ebü'l-Kâsım Hakîm diye tanındı."

Hakim Semerkandî, birçok eser yazmıştır. Eserlerinden "es-Sevâd-ül-a'zam" diye tanınan "er-Redde alâ eshâb-il-hevâ el-müsemmâ Kitâb es-sevâd el-a'zâm alâ mezheb el-İmâm el-a'zam Ebû Hanîfe" adlı eseri çok meşhûrdur. Bu kitapta Ehl-i sünnet i'tikâdına âit altmışbir temel esâsı açıklamakta ve bid'at ve dalâlet fırkalarını reddetmektedir. Ayrıca es-Sahâif-ül-ilâhiyye adlı yazma eseri Mısır'daki Ezher Üniversitesi'nin kütübhânesinde mevcûttur.

Hakim Semerkandî es-Sevâd-ül-a'zam kitabına, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) şu hadîs-i şerîfini rivâyet ederek başlar: Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: "Benî İsrail, yetmişbir fırkaya ayrılmıştı. Bunlardan yetmişi Cehenneme gidip, ancak bir fırkası kurtulmuştur. Nasara da, yetmişiki fırkaya ayrılmıştı, Yetmişbiri Cehenneme gitmiştir. Bir zaman sonra, benim ümmetim de yetmişüç fırkaya ayrılır. Bunlardan yetmişikisi Cehenneme gidip, yalnız bir fırkası kurtulur." Eshâb-ı kiram, bu bir fırkanın kimler olduğunu sordukta, "Cehennemden kurtulan fırka, benim ve Eshâbımın gittiği yolda gidenlerdir" buyurdu. O kurtulan fırka, Ehl-i sünnet vel cemâatdır ki, insanların en iyisi olan Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) yoluna sarılmışlardır.

Hakîm-i Semerkandî'nin aynı eserinde; bir insanın "Ehl-i sünnet vel cemâat'den olabilmesi için, atmışbir temel esâsı kabûllenmesi gerekir. Bu temel esaslardan ba'zıları şunlardır:

1. Îmânında şübhesi olmayacak. Mü'min, imânında şüpheye yer vermemelidir. Çünkü Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki; Allaha ve Peygamberine îmân etmişlerdir, sonra îmânlarında şüpheye düşmemişlerdir." (Hucûrât-15)

2. Günahkâr olan mü'mine, günaha helâl demedikçe kâfir denmeyecek. Meselâ, bir müslüman yüzbin cana kıysa, yüzbin küp şarap içse ve bu günahlara helâl demedikçe yine mü'mindir. Bir müslümana kâfir diyenin, kendisi kâfir olur.

3. Hayır ve şerrin Allahü teâlânın takdîriyle meydana geldiğine inanacak. Çünkü Cebrâil (aleyhisselâm), Peygamber efedimize (aleyhisselâm) îmânın ne olduğunu sorduğunda, imânın altı temel esâsını açıklamış ve sonunda şöyle buyurmuştur: "Îmânın altıncı şartı da, kadere, hayır ve şerrin Allahü teâlâdan ol duğuna inanmaktır." Mü'min bilmelidir ki, hiçbir şey ilâhi kaza dışında meydana gelemez ve kul Allahü teâlânın kazasının önüne geçemez. Allahü teâlânın kazasını inkâr ve reddetmek de küfürdür.

4. Allahü teâlânın kelâmı olan Kur'ân-ı kerîm mahlûk değildir diyecek ve inanacak. Çünkü Kur'ân-ı kerîm, hakiki anlamında Allahü teâlânın sözüdür. Kurân-ı kerîm mahlûktur diyen küfre gider. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte buyurdu ki: "Ümmetim üzerine bir zaman gelecek ki, o zaman ba'zı kimseler Kur'ân mahlûktur(yaratılmıştır) diyecek. Aranızdan, yaşayıp da onlara yetişen olursa, kendileri ile ağız mücadelesi yapmasın, onlarla oturup kalkmasın, çünkü onlar yüce Allaha küfür etmişlerdir. Onlar Cennete gidemezler, kokusunu alamazlar."

5. Kabir azâbını hak bilecek ve inanacak. Kabir hayatının varlığını Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) şöyle açıklıyor: "Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe veya ateş çukurlarından bir çukurdur."

"Her gece Mülk sûresini okuyandan, Allahü teâlâ kabir azâbını uzaklaştırır."

6. Peygamber efendimizin şefaatine inanacak. Çünkü Peygamber efendimiz (aleyhisselâm): "Şefaatim, ümmetimden günahı büyük olanlaradır." buyurdu. Şefaati inkâr eden sapık yoldadır. Yine bir hadîs-i şerîfte Peygamber efendimiz buyurdular ki: "Her kim bana salevât getirirse, onun bu salevâtı kıyamet günü bana arz edilir. Umarım ki, ben de kendisine şefaatte bulunurum."

7. Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) mi'râcına, göklere yükselip Arş'a vardığına inanacak. Mi'râcı in kâra kalkışıp bu husûstaki âyetleri reddeden dinden çıkar. Kur'ân-ı kerîmde mi'râc hakkında Allahü teâlâ meâlen şöyle buyuruyor: "Peygamber doğru yoldan sapmadı. Bâtıla da inanmadı. O kendi nef sinden söylemiyor. Kur'ân sâde bir vahiydir, ancak vahy olunur. Ona, kuvvetleri pek çok olan (Cebrâil) öğretti. Öyle ki, görünüşü güzel olup, hemen hakîki şekli üzere doğruldu ve Cebrâil en yüksek ufukta idi.(dünyâ semâsında idi.) Sonra Cebrâil, Hazreti Peygambere yaklaştı ve (aşağı) sarktı. Böylece Peygambere olan mesafesi, iki yay aralığı kadar veya daha az oldu. Cebrâil vahy etti. Allah'ın kuluna vahy ettiğini, Hazreti Peygamber, mi'râcta gözü ile gördüğünü, kalbi ile tekzîb etmedi. Şimdi siz Peygamberin o görüşüne karşı, O'nunla mücâdele mi ediyorsunuz? Yemîn olsun ki O, Cebrâil'i hakîkî sûretinde bir daha da (mi'râctan inerken) gördü. Sidret-ül-müntehânın

yanında gördü. Me’vâ Cenneti, Sidre’nin yanındadır. Sidre, çepeçevre meleklerle kaplanmıştı. (Hazreti Peygamber gördüğü ahvâli tam gördü de) göz ne kaydı, ne de aştı. And olsun ki; Peygamber, Rabbinin en büyük alâmetlerinden bir kısmını gördü.” (Necm: 2-18)

8. Bir mü’min kıyâmet günü hesaba çekileceğine inanmak zorundadır. Bunu inkâra kalkışan, İslâmiyyetten ayrılmış olur.

9. Bir mü’min, Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) sonra gerek Sahâbîler, gerek ümmet içinde sıra sıyla Hazreti Ebû Bekr, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali’den (r.anhüm) daha üstün kimsenin olmadığına ve bunların Allah’ın Resûlünün halîfeleri olduğuna inanacaktır.

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) hadîs-i şerîfte buyurdular ki: “Benden sonra bu ümmetin en üstünü (sırasıyla) Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali’dir. Onların aleyhinde konuşmayın, haklarında hayırdan başka söz söylemeyin ki, bedbaht olmayanınız.”

10. Bir müslüman Peygamberlerin derecelerinin, velilerin mertebelerinden üstün olduğuna inana cak. Aksini söyleyen doğru yoldan ayrılmıştır. Çünkü veliler yüksek derecelere, ancak Allahü teâlâya ve Resûlüne üstün bir itaat göstermekle yükselebilirler. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyu ruyor: “Allaha ve Peygambere itaat edenler. İşte bunlar, Allahın kendilerine ni’met verdiği Pey gamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle ve iyi kimselerle beraberdirler. Bunlar ne güzel bir arkadaştır.” (Nisa: 69).

11. Îmânın iki uzuv, ya’nî dil ve kalb ile gerçekleştiğine inanacak, imân, Allahü teâlânın vahdaniyyetine ve Hazreti Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna kalb ile inanmak, dil ile söylemektir. Dili ile söyleyip, kalbi ile bu birliği ikrâra yanaşmayan münâfıktır. İki yüzlüdür. Îmân, dil ile ikrâr, kalb ile tasdiktir.

12. Allahü teâlânın hiçbir varlığa benzemediğini bilecek. Çünkü Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: “O göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Size kendi cinsinizden çiftler yarat mıştır. O’nun misli gibi O’na benzer hiçbir şey yoktur. O, Semîdir. Bütün söylenenleri işitir. Basîrdir; bütün yapılanları görür.” (Şûrâ-11). İhlâs sûresinde ise Allahü teâlâ meâlen şöyle buyuruyor: “De ki; O, Allahdır, tekdir, eşi ortağı yoktur. Allah Samed’dir; her yaratığın muhtaç bulun duğu eksiksiz bir varlıktır. Doğurmadı ve doğurulmadı da. Hiçbir şey de O’na denk olmamıştır.”

13. Müslüman, ölüm sonrası dirilmeyi kabûllenecek. Diriliş gününü inkâr eden İslâmiyetin îmân esâsını kabûl etmemiş olur. Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: “Sizi (babanız Âdem’i), o arzdan (topraktan) yarattık. Yine ölümünüzden sonra, sizi ona döndüreceğiz. Hem de ondan sizi, başka bir defa daha, çürümüş ve dağılmış bedenlerinizi toplayıp rûhlarınızı iade ederek çıkaracağız.” (Tâhâ-55).

14. Vücûddan kan, irin, v.s. aktığında abdestin bozulduğuna, yeniden abdest almak lâzım geldiğine inanmak gerekir. İnsanın içinden dışarıya çıkan veya akan her madde ile abdest bozulur.

15. Müslüman, son nefesini nasıl vereceği endişesiyle Allahü teâlâdan korkmalıdır. Çünkü hiçbir kimse, imânla mı, yoksa imansız olarak mı gideceğini bilemez. Son nefes korkusunu hissetmek, bütün mü’minlere farzdır. Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: “Ey îmân edenler! Allahtan korkun ve herkes, yarın için önden ne göndermiş olduğuna baksın. Allahtan korkun, çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.” (Haşr-18).

Bir hadîs-i kudsîde ise, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), Allahü teâlânın şöyle buyurduğunu haber verir “Kuluma iki korku ve emânı birlikte vermem. Ya’nî, dünyâda benden korkanı, âhırette emîn kılarım, dünyâda benden emîn bulunanı da, âhırette korkuturum.” Son nefes endişesi duymayan ve sonunun ne olacağı husûsunda Allahü teâlâdan korkmayan dalâlet içindedir.

16. Müslüman pekçok günah işlese de, Allahü teâlânın rahmetinden ümidini kesmemelidir. Çünkü, Allahü teâlânın rahmetinden ümidini kesen imansız olur. Allahü teâlâ Kur’ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: “Allah’ın lütfundan ümidinizi kesmeyiniz! Çünkü Allahın lütfundan ancak kâfirler topluluğu ümidini keser.” (Yûsuf-87)

Müslüman bir kimse, mü’min bir kardeşini öldürse, zinâ yapsa, namaz kılmasa, oruç tutmasa ve birçok günah işlese, İslâmiyeti inkâr etmediği sürece kesinlikle mü’min sayılır. Bu işlediği günahlardan tövbe ederse, Allahü teâlâ tövbesine karşılık verir. Tövbe etmeden ölürse, Allahü teâlâ dilerse adâletiyle azâb eder, dilerse rahmetiyle Cennete sokar. Kim

bir mü'mine bu işlediği büyük günahlardan dolayı kâfir dese, kendisi kâfir olur. Ayrıca, Allahü teâlâya inandıktan sonra yaptığı günahlar, mü'mine zarar getirmez fikrini ileri süren de imansız olur.

Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde meâlen şöyle buyuruyor: "Ey günah işlemekle nefslerine karşı haddîni aşmış kullarım! Allahın rahmetinden ümidi kesmeyiniz. Çünkü Allah, şirk ve küfürden başka, dilediği kimselerden bütün günahları mağfiret buyurur. Şüphesiz ki, O, Gafûrdur; çok bağışlayıcıdır. Rahimdir, çok merhametlidir." (Zümer-53)

17. Müslüman, imânla amelin ayrı ayrı şeyler olduğunu bilecek. Her Peygamberin kendine has bir şeriati, bir yolu vardır. Fakat hiçbirinin îmânı ötekinden farklı değildir. İmânda süreklilik şart iken, amelde bu mevzûbahis değildir. Zîrâ kişinin vakit girmeden kıldığı namaz, vakit namazı yerine geçmez. Rama zan gelmeden tuttuğu oruç, Ramazan orucu olarak sayılmaz. Bir inançsız bütün hayır ve tâatleri yapsa müslüman olamaz, çünkü îmân amelden önce gelir.

18. Müslüman, Münker ve Nekir adlarındaki iki meleğin, kabirde ölüyü sorguya çekeceklerini hak bilecek. Bunu inkâr eden Ehl-i sünnet i'tikâdından ayrılmış olur. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) Hazreti Ali'nin de bulunduğu bir toplulukta Hazreti Ömer'e buyurdu ki: "Yâ Ömer! Ölünce seni dar bir mezara koyarlar. Münker ve Nekir gelir. Gözleri şimşek çakar, sesleri gök gürültüsü gibidir. O zaman ne yapaçaksın?" Hazreti Ömer suâl etti ki: "Yâ Resûlallah, o zaman, şimdiki gibi aklım başımda olur mu?" "Evet yâ Ömer" diye buyurduklarında Hazreti Ömer, "Öyleyse korkmam. Allah'ın izniyle onlara gereken cevâbı veririm" dedi.

19. Îmân eden kimse, dünyâdaki insanların beş kısma ayrıldığını bilecek. Bunlar; müşrik, münâfık, günah işlemeyen mü'min, günah işleyip hemen arkasından tövbe eden müslüman ve tövbede ısrar et meyen günahkâr müslümandır. Müşrik veya münâfık olarak ölen, Cehenneme girer ve orada ebediyyen kalır. Günahsız veya tövbe etmiş olarak vefât eden mü'min, Cennete girer ve orada ebedî kalır. Günah kâr mü'minlere ise, Allahü teâlâ dilerse adâletiyle azâb eder, dilerse lütfuyla Cennete sokar.

20. Bir müslüman şunu iyi bilmelidir: Üzerinde kul hakkı olan bir kimse, hakkı bulunan kimseleri hoşnut kılmadan ve helâlleşmeden vefât ederse, âhıret gününde, Allahü teâlâ onun iyiliklerinden hak sahiblerine alacakları kadar verir.

21. Bir müslümanın, Sırat köprüsünü hak bilmesi lâzımdır! Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfte buyuruyorlar ki: "Cenâb-ı Hak, Cehennem üzerinde kıldan ince, kılıçtan keskin, geceden karanlık, yedi geçitli bir köprü yaratmıştır. Her geçit; bini çıkış, bini iniş, bini de düz olmak üzere, yaya yürüyüşüyle üçbin yıllık yoldur. Her geçitte kul hesaba çekilir. Birinci geçitte îmândan, ikinci geçitte namazdan, üçüncü geçitte zekâttan, dördüncüde oruçtan, beşincide hacdan, altıncıda abdest ve gusülden, yedincide ana-baba hakkından ve kul hakkından sorulur. Bunlara cevap verirse, şimşekden hızlı geçer ve Cennete girer. Cevap veremezse Cehenneme düşer."

22. Mü'min kişinin, Allahü teâlânın dilediğini yaptığını ve yapacağını bilmesi gerekir. Hüküm O'nundur. Kimse O'na hükmedemez. İstediğine karar veren O'dur. Yapacağından mes'ûl olmaz.

23. Îmân eden kimse, Allahü teâlânın bizatihi alîm ve kadir olduğunu, ilim ve kudret sahibi bulun duğunu bilmelidir.

24. Evliyânın kerâmetine inanmak lâzımdır. Evliyânın kerâmetine inanmıyan, bid'at sahibi sapık olur.

Es-Sevâd-ül-a'zam kitabının son kısmında, Hakim Semerkandî şöyle yazıyor: "İmâm-ı Ebû Hanîfe'ye göre, îmân iki temel üzeredir. Kalb ile tasdîk, dil ile ikrârdır. Tasdik en büyük temeldir. İkrâr bu tasdîkin varlığını isbâtlayan bir delîldir. Îmân kesinlikle, ziyâde ve noksanlığı kabûl etmez."

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Mu'cem-ül-müellifîn cild-2, sh. 237

2) Keşf-üz-zünûn sh. 1008

3) El-A'lâm cild-1, sh. 296

4) Fevâid-ül-behiyye sh. 44

5) Tabakât-ül-fukaha sh. 63

6) Nefehât-ül-üns sh. 175

7) Es-Sevâd-ül-a’zam

8) Kıyâmet ve Âhıret sh. 242